

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
2. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกร
5. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ
6. สภาพการจัดการศึกษาของไทย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง(Self- Sufficient Economy)

ประเวศ วะสี (2541. อ้างถึงใน นพรัตน์ ตั้งกิตติถาวร.2549:6-7) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชนไว้ด้วยกันหลายความหมาย ดังนี้

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง การประกอบสัมมาอาชีพของชาวบ้านที่เน้นการร่วมมือกันในกลุ่มกิจกรรมการเกษตร ต่อเนื่องการเกษตร และนอกภาคการเกษตรในระดับครอบครัว เพื่อพอกินพอใช้ และกิจกรรมกลุ่มอาจขยายสู่ระดับชุมชนและสู่ภูมิภาคในอนาคต ใน การนี้เน้นจุดหมายเพื่อให้คนมีความสุขและชุมชนมีความเข้มแข็ง

เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็ง ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคมก็คือชุมชน

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติ มีความรักพอเพียง มีปัญญาพอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล จะเรียกว่าเศรษฐกิจสมดุลก็ได้ เมื่อสมดุลก็เป็นปกติ สบาย ไม่เจ็บไข้ ไม่วิฤต เศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนล้วนมุ่งไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง

ข้อสำคัญ เมื่อพูดถึงเศรษฐกิจพื้นฐานต้องไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วน แต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของสังคมหรือชุมชน อาศัยการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นการบูรณาการ

จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจชุมชนทุกสาขาของชุมชนและหมู่บ้านนั้นต้องดำเนินอยู่บนพื้นฐานการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม คุ่มค่าและยั่งยืน เป็นการผลิตที่เลี้ยงชีวิตครอบครัวและชุมชนได้อย่างเพียงพอ ส่วนเกินแห่งผลผลิตจะเป็นเศรษฐกิจแห่งการแลกเปลี่ยนซื้อขายหรือแปรรูปตามกำลังและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งลักษณะ 5 ประเภทของเศรษฐกิจชุมชนได้แก่

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อย แต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ช่องว่างทางเศรษฐกิจนำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความไม่มั่นคง เศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวลเป็นการสร้างทุนและเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด

2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชน คือ ความเป็นกลุ่มก้อนหรือความเป็นชุมชน ให้กลุ่มมีศักยภาพสูงมากเพราะเป็นกลุ่มก้อนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความรัก มีการกระทำร่วมกันและมีการเรียนรู้ร่วมกัน

3. มีความเป็นบูรณาการ คือ ไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจโดด ๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร หัตถกรรมไทย อุตสาหกรรมเกษตร สมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว เหล่านี้ล้วนอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นจุดแข็งของไทยที่คนอื่นไม่มี

5. การจัดการและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง

มงคล ด้านธานินทร์ (2541, อ้างถึงใน นพรัตน์ ตั้งกิตติถาวร. 2549:7-10) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติก็เหมือนกับเรื่องทางการเมือง การศึกษา การพัฒนา สังคมที่เกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจและความมุ่งมั่นร่วมกันว่า การกระทำของเรานั้นก็เพื่อความรุ่งเรืองและความอยู่รอดปลอดภัยของสังคมไทยและประชาชาติไทยทั้งมวล การพัฒนาเศรษฐกิจระดับล่าง คือชุมชนชนบทจะต้องมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับบน คือประเทศ และเศรษฐกิจชุมชนไม่ใช่เรื่องใหม่ สุดขีดแต่ประการใดแท้จริงคือ การทำงานเพื่อการดำรง

ชีพในแนวสัมมาชีพเพื่อการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์อื่นในหมู่บ้านนั่นเอง ดังนั้นชาวบ้านที่สนใจจะรวมกลุ่มในกิจกรรม เช่น

1. ปลูกพืช เลี้ยงปศุสัตว์และสัตว์น้ำ รวมอยู่ในพื้นที่ที่ผืนเดียวกัน
2. กิจกรรมการผลิตที่เกี่ยวข้องเนื่องการเกษตร เช่น การแปรรูปข้าว ผลไม้ เป็นน้ำผลไม้และไวน์ ผลไม้ การแปรรูปสมุนไพรเป็นสมุนไพรผลไม้ เป็นต้น
3. กิจกรรมการผลิตนอกภาคเกษตร เช่น การร่วมกันทำอัฐบล็อก การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น
4. กิจกรรมบริการ เช่น การบูรณะโบราณสถานพื้นที่ร่วมกับผู้นำและเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว สำหรับหารายได้เข้าหมู่บ้าน เป็นต้น

ซึ่งชาวบ้านอาจรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ หรือใช้กลุ่มที่เป็นนิติบุคคลตัวอย่าง เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร มูลนิธิ หรือสมาคม เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมที่กล่าวไปแล้วหรือเขาอาจร่วมกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่พัฒนาของรัฐ (เช่น พัฒนาการตำบล เกษตรตำบล) นักวิชาการ ซึ่งอาจเรียกรวมกันว่า พหุภาคี ในการแปรรูปผลผลิตหรือทำการตลาด อีกทั้งอาจร่วมทุนกับพ่อค้าหรือนักอุตสาหกรรมทำการผลิตและแปรรูปเป็นสินค้าตามที่ผู้บริโภคต้องการ การดำเนินการเศรษฐกิจชุมชนจะทำได้โดยรวมกลุ่มดังได้กล่าวแล้วทำการผลิต แปรรูป แลกเปลี่ยนสินค้า คำขาย หรือบริการต่างๆ สิ่งที่ต้องทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มก็เนื่องจากว่าชาวบ้านมีระดับการทำมาหากินต่างกัน บ้างก็อยู่ที่ระดับพอมีพอกิน และบ้างก็อยู่ที่ระดับการค้า ดังนั้นการรวมกลุ่มกันผลิต จึงอาจเป็นไปด้วยความตั้งใจ เพื่อให้เกิดความพออยู่พอกิน เพื่อความพึงพอใจ เพื่อให้คุ้มกับการลงทุน และเพื่อกำไร และการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจนี้ ถือว่าเป็นการรวมตัวในระดับล่างสุดของสังคม ดังนั้นการร่วมกันทำงานก็เพื่อให้เกิดผลให้คนมีความสุข เมื่อต่างพึงพอใจแล้วก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

ผลจากการประชุม สัมมนา ระดมสมอง ระหว่างเกษตรกร นักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐและนักวิชาการ เรื่องเหตุปัจจัยอันนำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็งของหมู่บ้านชนบท คือ

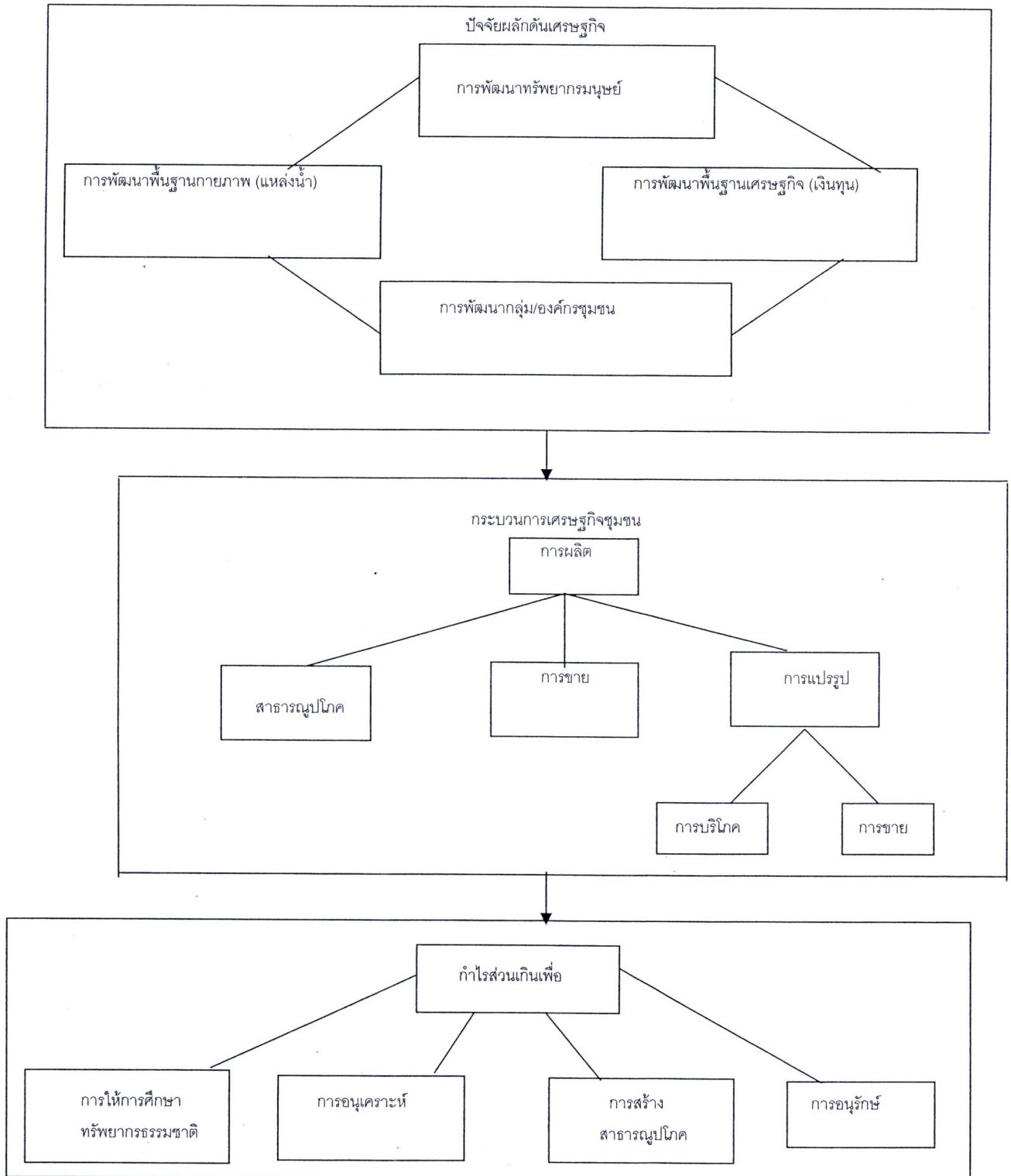
1. ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชาวบ้าน และความศรัทธาในทางศาสนา
2. การศึกษาหาความรู้ของคนรุ่นเก่า และรุ่นใหม่ ตามสถานที่อันพึงมี ทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน
3. พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพ และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนที่ใช้สำหรับการสัญจร และการขนส่งสินค้า

4. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ ยังดำรงอยู่มาก

ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้นมีประเด็นหลักที่ควรสนใจอย่างน้อย 3 ประการ
กล่าวคือ

1. ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน
2. กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน
3. กำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

โดยสามารถแสดงเป็นแผนภูมิ ได้ตามภาพที่ 2.1 เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ภาพที่ 2.1 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
ที่มา : มงคล ด้านธานินทร์. 2541:20

ปัจจัยต่อไปนี้อาจถือว่าเป็นปัจจัยที่จำเป็นยิ่ง ที่จะเป็แรงผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ ดังนั้น จึงควรให้ความสนใจเป็นอันดับต้น ๆ เพราะหากละเลยจะทำให้กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนเกิดขึ้นได้ยาก และไม่ยั่งยืนด้วย

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

1.1 การพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้ความรู้ และความสามารถในการวิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องทำการผลิต การแปรรูป การค้า และการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก ความสามารถในการระดมเงินทุน การบริหารและการจัดการกระบวนการผลิต การแปรรูป และการใช้ทุน

1.2 การพัฒนาชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้ที่สนใจกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนนั้น ให้มีความรู้ และความสามารถ ด้านเทคนิค การผลิต และการแปรรูป

1.3 การพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นผู้รู้อย่างลึกซึ้งในอุดมการณ์และเทคนิคการกระตุ้นเชื่อมโยงประสาน เพื่อการเศรษฐกิจชุมชน

2. การพัฒนากลุ่ม / องค์การชุมชน ทั้งนี้เราจะต้องเข้าใจ การสร้างกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปของกลุ่ม ที่มีผู้นำชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้องร่วมกันทำงาน เป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งการทำงานโดย วิธีการนี้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่คนชนบทยังเกื้อหนุนจนเจือซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับข้อจำกัด ทางเศรษฐกิจของคนในชนบท เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีทุนทรัพย์และเครื่องมือการทำงานที่ไม่มากนัก

3. การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้มาซึ่งเงินทุนในการนี้เราทราบความจริงจากผลการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และการสัมมนาว่า เงินทุนที่ได้จากการระดมทุนภายในหมู่บ้านจากชาวบ้านผู้สนใจอย่างจริงจังในการผลิตและการแปรรูป จะถูกนำไปใช้อย่างสมเหตุสมผล มีความต่อเนื่องและไม่ค่อยเสียหายจากการคดโกงด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งผิดกับเงินทุนของรัฐที่สนับสนุนผ่านหน่วยงานราชการและเงินของภาคเอกชน ที่จะถูกนำไปใช้อย่างไม่ระมัดระวัง เพราะชาวบ้านถือว่าไม่ใช่เงินของเขา การได้มาซึ่งเงินทุน อาจได้จากกิจกรรมออมทรัพย์ การระดมหุ้น การระดมทุน การตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือจากการได้รับทุนช่วยเหลือจากภายนอก สมทบกับเงินทุนภายในชุมชนนั้น

4. การพัฒนาพื้นฐานกายภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการผลิต มีผู้กล่าวไว้ว่า ในช่วงฤดูแล้งหรือกระทั่งฤดูฝน ที่ฝนขาดช่วง ชาวบ้านส่วนใหญ่ จะใช้เวลาในการหาน้ำ เพื่อกิน เพื่อใช้ ด้วยความลำเค็ญ เมื่อขาดน้ำ คนหนุ่ม-สาว และคนที่ยังมีร่างกายแข็งแรง

จะอพยพหางานทำนอกพื้นที่ ดังนั้น การจะหวังให้ชาวบ้านทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่องย่อมเป็นไปได้ยากยิ่ง

เมื่อได้เหตุปัจจัยทั้ง 4 ข้างต้นแล้ว กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนก็พร้อมที่จะดำเนินการได้ซึ่งในการนี้ จะเห็นกิจกรรมการผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย ดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรมและหากพื้นที่ใดมีปัจจัยที่จำเป็นยิ่งพร้อมแล้ว ก็อาจดำเนินกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนได้เลย แต่ในความเป็นจริงคงหาพื้นที่ที่มีความพร้อมยาก คืออาจมีปัจจัยบางอย่างที่ยังไม่ดีพอ ก็จำเป็นต้องพัฒนาปัจจัยนั้นๆ ก่อนและจึงค่อยดำเนินการผลิตต่อไป

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ในส่วนราชการต่างๆ ในพื้นที่ชนบทมีกิจกรรมดำเนินการที่สำคัญ 9 กิจกรรมดังนี้ (กรมการปกครอง. 2541 : 61 – 64, อ้างถึงใน นพรัตน์ ตั้งกิตติถาวร. 2549 : 11)

1. กิจกรรมเกษตรผสมผสาน เป็นกิจกรรมเบื้องต้นที่มุ่งให้ชาวบ้านยากจนผู้มีที่ดินขนาดเล็ก (โดยเฉลี่ยประมาณ 15 ไร่) สามารถใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยให้ชาวบ้านรู้จักการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองได้ ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ขั้นหนึ่ง โดยภาครัฐต้องเข้าไปช่วยเหลือ สนับสนุน ให้เกษตรกรมีการจัดแปลงไร่นาให้เหมาะสม จัดให้มีสระน้ำในไร่นา และมีการบริหารที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพและประหยัดที่สุด

2. กิจกรรมร้านค้าชุมชน เป็นกิจกรรมที่มุ่งรายได้เสริมให้แก่ชาวบ้านโดยการจัดเป็นตลาดที่ให้ชาวบ้านนำผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ในชุมชน มาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันและเป็นตลาดที่ขายผลผลิตของชุมชนชนบท ที่ขายให้แก่ชุมชนเมืองในราคาถูก ตลอดจนเป็นที่ให้ภาคธุรกิจได้มาเลือกซื้อสินค้าที่ผลิตได้ในชุมชน เพื่อนำไปสู่การติดต่อซื้อขายกันต่อไป ขณะเดียวกันเป็นเวทีการเรียนรู้ของชาวบ้านที่จะได้แลกเปลี่ยนแนวทางในการผลิต รูปแบบ และพัฒนาคุณภาพเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนทางด้านวิชาการ ทักษะและประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านการผลิตต่อไป

3. กิจกรรมลานค้าชุมชนเป็นกิจกรรมที่มุ่งขยายผลผลิตของชุมชนและลดรายจ่ายให้กับชาวบ้าน โดยการรณรงค์ในด้านจิตสำนึกการพึ่งตนเอง และให้ชาวบ้านนำผลผลิตของตนเองมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันเองในชุมชนและเครือข่ายร้านค้าในชุมชน สำหรับสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน แต่หากต้องซื้อจากภาคธุรกิจ ก็ควรซื้อได้ในราคาถูก โดยการรวมกันซื้อจากบริษัท

ที่ผลิตโดยตรง และแสวงหาความรู้จากภาคธุรกิจที่ติดต่อด้านค้าขายด้วย เป็นการดำเนินงานตามแนวทฤษฎีขั้นที่สองและสาม

4. กิจกรรมกลุ่มอาชีพ เป็นกิจกรรมที่พึ่งตนเองและการเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้าน ควบคู่กันไป โดยการสร้างมูลค่าของผลผลิตด้วยการส่งเสริมให้มีการแปรรูปผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน ตำบลหรือพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์จากกลุ่มอาชีพที่มีอยู่บนพื้นฐานของศักยภาพของท้องถิ่น เช่น แรงงาน ทรัพยากรทุน และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาคราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน สนับสนุนด้วยการพัฒนาทักษะฝีมือ รูปแบบ คุณภาพ และสร้างเครือข่ายของกลุ่มอาชีพและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มอาชีพกับเครือข่ายของร้านค้าชุมชนและลานค้าชุมชนกับภาคธุรกิจที่ต้องการผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์

5. การทำผังเครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นกิจกรรมที่จะสร้างระบบข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนทั่วประเทศเพื่อให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องสามารถทราบถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนได้ตามความเหมาะสม

6. การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาแหล่งน้ำในชนบท เพื่อให้ชนบทมีแหล่งน้ำที่เพียงพอที่จะเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคของชุมชนและเป็นแหล่งน้ำเพื่อการพึ่งตนเองทางด้านการเกษตร ซึ่งจะเป็นแหล่งน้ำสำรองสำหรับเพิ่มเติมให้กับสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร และเป็นการแก้ไขปัญหากภัยแล้งในชนบท

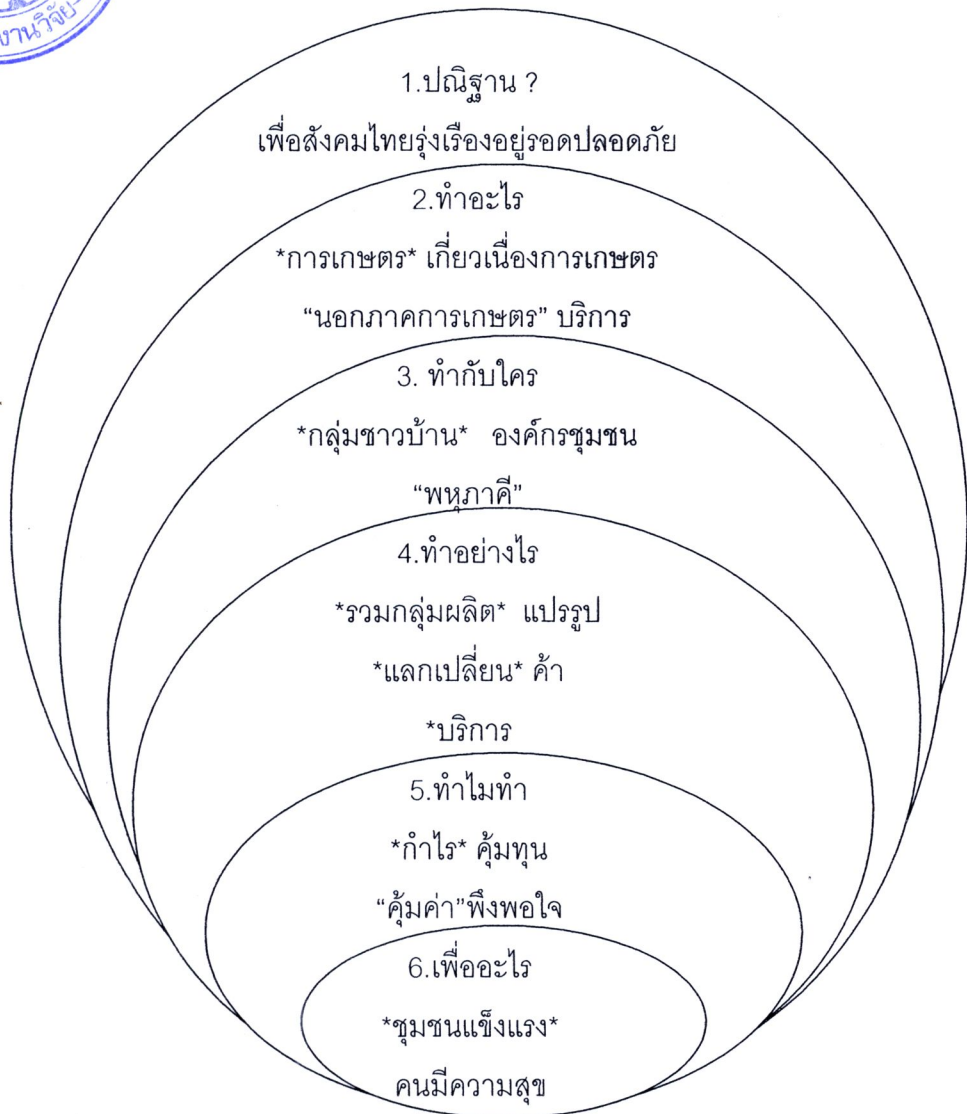
7. ประชาคมอำเภอ เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้คนในองค์การชุมชน (อำเภอ) ได้มาร่วมกันคิด ร่วมกันในการกำหนดเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาและร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการที่ชาวบ้าน ชุมชน จะต้องเป็นจุดเริ่มต้น ซึ่งภาคราชการจะทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมที่ชาวบ้านได้ริเริ่มขึ้น ช่วยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาส่งเสริม

8. ตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จด้านการเกษตร (One stop service) เป็นศูนย์กลางที่จัดให้บริการด้านการเกษตรแก่เกษตรกรทุกๆ ด้านทั้งด้านความรู้ เอกสาร แบบฟอร์ม การสนับสนุน การช่วยเหลือในการประกอบอาชีพการเกษตรในทุกประเภททั้งการปลูกพืช (ไร่ นา สวน) เลี้ยงสัตว์ การประมง ตลอดจนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

9. แนวทางการดำเนินงานตามกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนเงินหมุนเวียนในชุมชนเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ให้สามารถช่วยเหลือกันโดยการออมเงินและระดมทุนตามความสามารถและความสมัครใจของสมาชิกสำหรับเป็นเงินทุนหมุนเวียนให้บริการแก่สมาชิกในชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ได้มีนักวิชาการหลายสำนักได้พยายามจะให้คำนิยาม การให้คำนิยามตามแนวคิดแต่ละสำนัก มีความแตกต่างกันออกไปสุดแต่ที่ว่า ใครจะตีความเป็น อย่างไร แต่ในการศึกษาเราไม่ควรจะไปยึดติดหรือให้ความสำคัญอยู่กับเรื่องของความหมายของ คำมากจนเกินไป อาจจะทำให้เราหลงประเด็นในการศึกษาหรือหลักการที่เป็นหัวใจสำคัญของ เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองและเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่ควรจะเป็น ในสภาพความเป็นจริงในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ตามทิศทางในการพัฒนาของประเทศ โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาชนบทที่แล้วๆ มานี้หน่วยงานรัฐในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนมักถือหลักปฏิบัติว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐรู้ปัญหาและความ ต้องการของชาวบ้านอีกทั้งหน่วยงานเป็นผู้ถืองบประมาณเพื่อปฏิบัติตามแผน แม้เวลาในช่วง ต่อๆมาหน่วยงานกลางจะยอมให้หน่วยงานระดับปฏิบัติเสนอแผนงานและโครงการที่จะตอบสนอง ต่อพื้นที่ แต่ประเพณีปฏิบัติในการทำแผนก็ไม่ผู้จะแตกต่างกับในอดีตนัก ทั้งๆที่ต่างคนต่างก็รู้ว่า พื้นที่ที่มีความแตกต่างกันในเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ ความอุดมสมบูรณ์ ของพื้นที่ ความสนใจต่อการ พัฒนาตนเองของชาวบ้านและระดับเศรษฐกิจของชุมชน แต่แล้วแผนงานก็ยังเน้นกิจกรรมคล้ายๆ กันอย่างที่เราไปพูดติดปากกันว่า พิมพ์เขียวแผนพัฒนาพื้นที่ การทำโครงการลักษณะพิมพ์ ขี้เขียว โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของพื้นที่มากนัก อุปมาก็เหมือนดังการตัดต้นของชาวบ้านให้ เข้ากับร่องเท้าที่ทางราชการเตรียมไว้แล้ว (มงคล ด้านธานินทร์, 2541 : 55-56) ซึ่งการกระทำเช่นนี้ ได้สร้างความเจ็บปวดแก่คนในพื้นที่และเกิดการวิพากวิจารณ์งานพัฒนาของรัฐมาโดยตลอด การ พัฒนาความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองนั้น ต้องอยู่บนพื้นฐานหลักการสำนึกความเป็น ชุมชนและสังคม ความประสานกลมกลืนของเสรีภาพ ความเป็นธรรมในสังคม และคุณค่า ศักยภาพในการพัฒนาตนเองของคนเรา

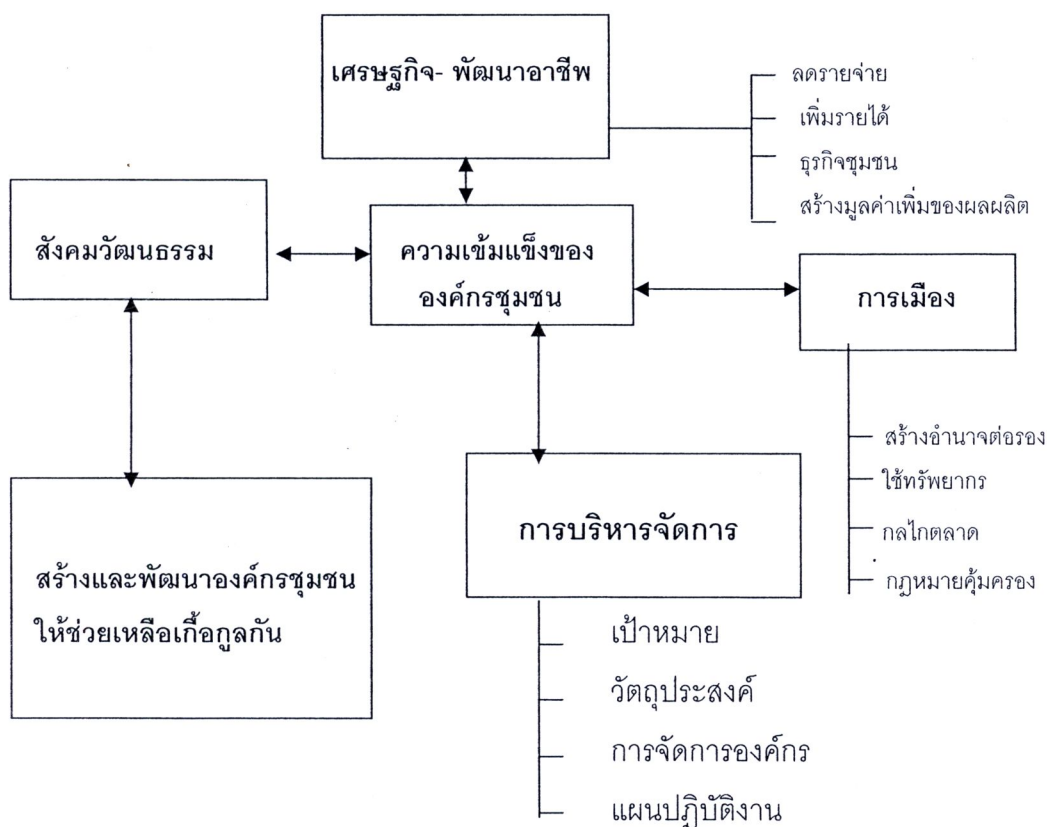
เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองนั้น เน้นให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ มีพออยู่พอกินและยัง เป็นการกลับฟื้นคืนจิตวิญญาณมนุษย์สู่ชีวิตเศรษฐกิจที่แท้จริง อันประกอบไปด้วยมนุษย์กับ ธรรมชาติ ความสามารถในการพึ่งตนเองนั้น อย่างน้อยที่สุดชาวบ้านสามารถมีพออยู่พอกิน เมื่อ เหลือจากการอุปโภคบริโภคจึงนำผลผลิตออกมาขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน วิธีนี้อาจกล่าว ได้ว่าเป็นระบบผลิตหนึ่งครัวเรือนสองวิถีการผลิต วิถีการผลิตแรกแก้ปัญหาการไม่พอกินเมื่อแก้ได้ แล้วจึงเข้าสู่วิถีที่สอง คือ ผลิตออกมาขายเพื่อหารายได้ให้แก่ครัวเรือนในสภาวะวิกฤต หากทุกคน ยังพอมีอาหารกินอีก ปัญหาทางสังคมก็จะไม่รุนแรง ความขัดแย้งในทางสังคมก็จะลดน้อยลงและ ถ้าหากมีผลผลิตมากพอที่จะขายก็จะบรรเทาภาวะวิกฤตได้มากขึ้น (ณรงค์ เพชรประเสริฐ, 2541 :

ภาพที่ 2.2 แนวคิดในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
ที่มา: ณรงค์ เพชรประเสริฐ. 2541 : 24

ปัจจัยในการผลักดันเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้ประสบผลสำเร็จนั้นประกอบไปด้วยหลายปัจจัยด้วยกัน หากขาดปัจจัยหนึ่งอาจจะส่งผลทำให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองประสบความล้มเหลวได้

เมื่อชุมชนสามารถพัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนเองแล้ว จะก่อให้เกิดองค์กรทางสังคมสามารถพัฒนาตนเองไปสู่องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างหลากหลายดังแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 2.3 แสดงความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

ที่มา : สัมพันธ์ เตชะอธิก. 2540 : 78

องค์กรชาวบ้านเมื่อเข้มแข็งแล้วต้องดำเนินงานตามแนวคิดและกิจกรรมทั้งทางด้านการเมืองเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการบริหารจัดการให้ควบคู่กันไปทั้งสี่ด้าน(สัมพันธ์ เตชะอธิก. 2540 : 78 – 79)

ด้านการเมือง องค์กรชุมชนต้องสามารถสร้างอำนาจต่อรองในการใช้ทรัพยากรจากภาครัฐและภายนอกได้ ต้องศึกษาเรียนรู้กลไกตลาดและต่อรองกับภาครัฐกิจได้ รวมทั้งต้องผลักดันให้มีกฎหมายคุ้มครองการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนแบบไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของรัฐแต่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร บุคลากร วิชาการ ข้อมูลและเทคโนโลยีต่าง ๆ

ด้านเศรษฐกิจ ต้องเสริมสร้างกิจกรรมที่จะลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ มีการแปรรูปผลผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่าและการทำงานกิจกรรมชุมชนที่ชุมชนมีอำนาจ เช่น บั๊มน้ำมัน ร้านค้า การค้าขาย ผ้าพื้นเมือง แปรรูปข้าว แปรรูปวัวควาย เป็นต้น

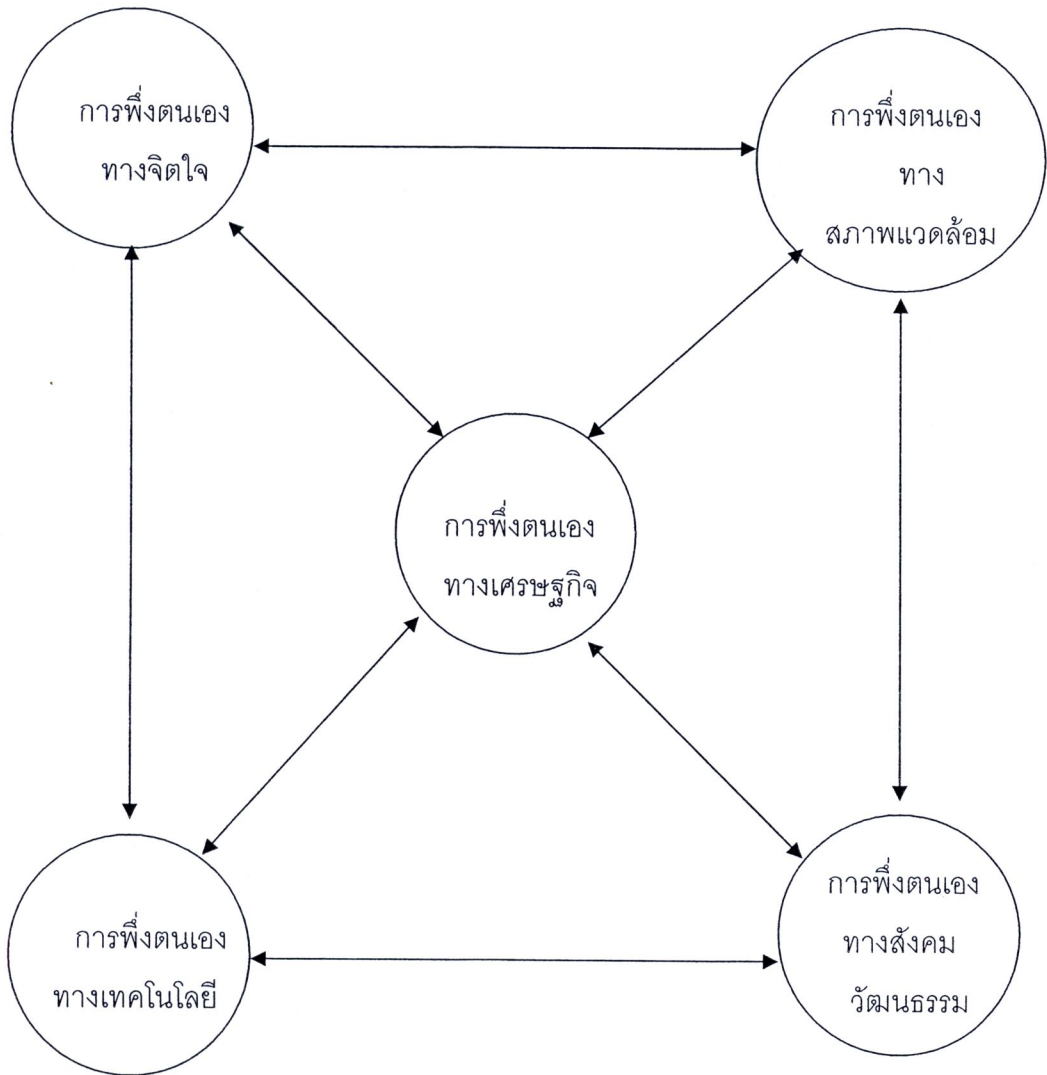
ด้านสังคมวัฒนธรรมต้องสร้างการรวมกลุ่มที่นำเอาวัฒนธรรมประเพณีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาเกาะเกี่ยวการรวมตัวให้เหนียวแน่นขึ้น

ด้านการบริหารจัดการต้องมีการเรียนรู้และกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์การจัดองค์กร การแบ่งบทบาทหน้าที่และการจัดทำแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง เป็นแนวคิดที่เน้นการประกอบสัมมนาอาชีพของชาวบ้านที่เป็นการร่วมมือกันผลิตในรูปกลุ่มกิจกรรมการเกษตร ต่อเนื่องการเกษตรและนอกภาคการเกษตรในระดับครอบครัว เพื่อพอกิน พอใช้ จากนั้นลักษณะกลุ่มอาจขยายก้าวสู่ชุมชนและภูมิภาคในอนาคต โดยเน้นจุดหมายให้คนมีความสุขและชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองสามารถนำไปสู่การปฏิบัติในรูปกิจกรรมต่าง ๆ คือ การดำเนินงานเรื่องการเกษตรผสมผสาน (ทฤษฎีใหม่และการเกษตรยั่งยืน) การดำเนินการเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การระดมทุนและการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนและพัฒนาไปสู่องค์กรการเงินในที่สุด การพัฒนากลุ่มอาชีพ เป็นต้น

นอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ สุริชัย หวันแก้ว (2530,อ้างถึงใน นพรัตน์ ตั้งกิตติถาวร. 2549:17) ได้ศึกษา การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชนบทไทย โดยเน้นศึกษาถึงปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชนบทไทย พบว่าการพึ่งตนเองของชนบทต้องมีปัจจัยหรือตัวแปรห้าประเภทรวมกัน คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ปัจจัยทางเทคโนโลยี ปัจจัยทางจิตใจ และปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ สังคมที่จะพึ่งตนเองได้จะต้องมีปัจจัยเหล่านี้ครบถ้วน หากสังคมใดยังขาดปัจจัยใดอยู่ก็จะต้องแสวงหาให้ครบ จึงจะเรียกได้ว่าสามารถพึ่งตนเองได้

การพึ่งตนเอง ที่ประกอบด้วยปัจจัยห้าประเภานั้น เป็นการพึ่งตนเองอย่างสมบูรณ์ แต่การพึ่งตนเองอย่างสมบูรณ์เริ่มขึ้นมาด้วยการพึ่งตนเองบางส่วน (Partial Self – Reliance) คือ การพึ่งตนเองทางจิตใจหรือการพึ่งตนเองของบุคคลแต่ละบุคคล การพึ่งตนเองทางสังคมและวัฒนธรรมหรือการพึ่งตนเองของกลุ่มคน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี และการพึ่งตนเองทางสภาพแวดล้อม ดังแผนภูมิดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.4 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเอง

ที่มา : สัญญา สัญญาวิวัฒน์, สุริชัย หวันแก้ว. 2530 : 1-2

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2537,อ้างถึงใน นพรัตน์ ตั้งกิตติถาวร.2549:18-20) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้นได้บังเกิดขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งซีกโลกตะวันออกและซีกโลกตะวันตก ดังจะเห็นได้จากประเพณี “ลงแขก” (Cooperative Work) ซึ่งมีการปฏิบัติในหมู่เกษตรกรทั่วโลก

การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเกิดพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำการร่วมมือ
3. ตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชน ไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มการที่จะสนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น
4. อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ

ความหมายของการมีส่วนร่วม (Meaning of Participation)

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำ (Contribution) บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

จากนัยความหมายดังกล่าว การมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ

1. การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัว (Self) ไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่เกี่ยวข้องด้านกำลังกาย หรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิต (Ego – involved) ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการทำงาน (Task – Involved)
2. การกระทำทำให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องด้านจิตใจ และอารมณ์แล้ว ก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม (Consent) ที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่งเป็นการกระทำโดยปราศจากการยินยอม พร้อมใจ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “บุคคลวิถี” คือ มีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม
3. การร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องด้านจิตใจ อารมณ์ และได้กระทำทำให้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง (Self – Involved) กับกลุ่ม และ

ต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มโดยสรุปแล้ว อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

Participation = Cooperation + Coordination + Responsibility

ความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน หมายถึง ห่วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมหรือการทำงาน

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการกระทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

ดังนั้น การมีส่วนร่วม จึงหมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ (ความร่วมมือร่วมใจ) โดยกระทำการงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะ และเหมาะสม (การประสานงาน) กับทั้งกระทำการดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่า เชื่อถือไว้วางใจได้ (ความรับผิดชอบ) โดยนัยดังกล่าวนี้ การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) อีกด้วย

นอกจากนี้แล้วการมีส่วนร่วมยังเป็นวิธีการที่ทรงประสิทธิภาพในการเสริมสร้างและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนร่วมเข้าใจสถานการณ์และอุปสรรคมากขึ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนานั้น การมีส่วนร่วมยังเป็นกระบวนการปรับปรุงการทำงาน หรือกิจกรรมของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้นไปอีก

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2542:อ้างถึงใน นพรัตน์ ดังกิตติถาวร.2549:20-21) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภท คือ

2.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการ

กระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาคเพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อการจัดการทรัพยากรโดยอยู่ในมาตรฐานเดียวกันและประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายกว้างซึ่งมักจะคาบเกี่ยวกับการพัฒนานั้นก็คือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริงเป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน กลุ่ม องค์กรชุมชนให้สามารถระดม ชีตความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ ทั้งนี้การจะเกิดสภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนตามความหมายที่กล่าวถึงข้างต้น จะต้องเกิดสภาพการณ์หรือเงื่อนไขสำคัญคือการมีความตระหนักและความเห็นพ้องต้องกันของประชาชนที่มีจำนวนมากพอต่อการริเริ่มโครงการ / กิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใดที่เป็นความต้องการของส่วนรวม ทั้งนี้ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกชน การกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กร เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม (Conditions for Participation)

จากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้นได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาต้องเริ่มต้นจากประชาชน (Start where the people are) และประชาชนต้องช่วยตนเอง (Self – Help) ซึ่งเท่ากับหมายความว่า การที่ประชาชนจะริเริ่มและช่วยตนเองได้นั้น ประชาชนต้องมีโอกาสที่จะเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมในกิจการพัฒนาชุมชนเสียก่อน กล่าวคือ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to participate)
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to participate)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to participate)

หากไม่มีอิสรภาพ ไม่มีความสามารถ และไม่มีความเต็มใจแล้วไซ้ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะไม่เกิดขึ้นเลย

นอกจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ ดังกล่าวแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้

1. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน
2. ประชาชนต้องไม่เสียเงินเสียทองค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินค่าผลตอบแทนที่จะได้รับ
3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
4. ประชาชนสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้ง 2 ฝ่าย
5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคม หากจะมีส่วนร่วม

จากแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน จะเห็นได้ว่าหากชุมชนมีประชาชนเป็นพลังสำคัญในการร่วมดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น แต่ทั้งนี้จะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน จากชุมชนข้างต้นที่มีความเข้มแข็งก็จะขยายวงกว้างไปยังชุมชนอื่น เป็นการเชื่อมโยงต่อไป การพัฒนาประเทศก็จะเป็นผลดีตามมาต่อไปในอนาคตด้วย

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, อ้างถึงใน นพรัตน์ ตั้งกิตติถาวร.2549:22) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนความต้องการ
2. ร่วมคิดหา และสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาหรือสนองตอบตามความต้องการ
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดการแก้ไขและสนองตอบความต้องการ
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกร

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2552:1-2) กลุ่มเกษตรกร คือ บุคคลผู้ประกอบอาชีพแต่ละประเภทเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ประมง อื่นๆ จำนวนไม่น้อยกว่าสามสิบคน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาจร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. 2547

กลุ่มเกษตรกร เริ่มมีการรวมตัวกันเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2498 อย่างไม่เป็นทางการ เรียกว่า กลุ่มชาวนา และหลังจากนั้นทางราชการได้ส่งเสริมให้ตั้งกลุ่มชาวนาขยายไปทั่วประเทศ โดยใช้การจดทะเบียนไว้เป็นหลักฐานแต่ไม่ได้เป็นนิติบุคคล จนเมื่อกรมส่งเสริมการเกษตร ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2510 กลุ่มชาวนาจึงเปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มเกษตรกร ทั้งนี้เพื่อให้มีความหมายกว้างขึ้นสามารถครอบคลุมอาชีพการเกษตรทุกสาขา ซึ่งได้เพิ่มขยายจำนวนขึ้นตามลำดับ เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรที่มีได้เป็นนิติบุคคลไม่สามารถดำเนินธุรกิจการค้าได้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรับรอง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงพยายามหาทางสนับสนุนให้มีกฎหมายรับรองกลุ่มเกษตรกรให้เป็นนิติบุคคล ซึ่งได้เสนอกฎหมายนี้ให้รัฐบาลพิจารณา เมื่อปี พ.ศ.2504 เป็นเวลา 10 ปีเศษ รัฐบาลจึงได้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 140-141 เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2515 แก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2511 ให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรโดยมีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลและสามารถดำเนินธุรกิจต่างๆได้ ปัจจุบันได้มีการแก้ไขอีกครั้งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 ได้ยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 140 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ.2547 ได้ยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 141

การขอจดทะเบียน

ติดต่อสำนักงานสหกรณ์จังหวัด ในท้องที่จังหวัดกลุ่มเกษตรกรขอจดทะเบียน สำหรับกรุงเทพมหานคร ติดต่อ สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์พื้นที่ 1 และพื้นที่ 2 หรือติดต่อกรมส่งเสริมสหกรณ์

สิทธิพิเศษ

1. ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล อัตราร้อยละ 30 ของกำไรสุทธิ

2. ยกเว้นค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนที่กฎหมายกำหนดให้จดทะเบียน เช่น ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนที่ดินจํานองค้ำประกัน

3. ห้ามใช้ชื่อ กลุ่มเกษตรกร เป็นชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ เว้นแต่กลุ่มเกษตรกรที่ได้จดทะเบียน

4. ได้รับเงินทุนจากหน่วยราชการ หรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ

5. ได้รับความรู้ในการประกอบอาชีพ การบริหารจัดการกลุ่ม จากกรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง และกรมส่งเสริมสหกรณ์

6. ได้รับการตรวจสอบบัญชีจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่ประการใด

7. ได้รับสิทธิพิเศษค่าใช้จําในการจัดประชุมตามระเบียบกระทรวงการคลัง เช่น คณะกรรมการ กลางกลุ่มเกษตรกรระดับประเทศ เทียบเท่าข้าราชการระดับ 5

คุณสมบัติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

1. เป็นบุคคลธรรมดา มีสัญชาติไทย และบรรลุนิติภาวะ

2. เป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีกิจการหรือภูมิลําเนาอยู่ในท้องที่ที่กลุ่มเกษตรกรนั้นดําเนินกิจการอยู่

3. ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย

4. ถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้นแต่ต้องไม่เกินหนึ่งในห้าของจํานวนหุ้นทั้งหมด

สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก

1. สิทธิตรวจสอบและยื่นฟ้องกรรมการในกรณีที่พบว่าทุจริต

2. สิทธิในการออกเสียงลงมติในที่ประชุมใหญ่

3. สิทธิในการเลือกตั้งกรรมการ

4. สิทธิในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม

5. หน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบและคำสั่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัด

6. หน้าที่ในการทำธุรกิจกับกลุ่มเกษตรกรโดยสม่าเสมอ

การดำเนินงาน

กลุ่มเกษตรกรมีจํานวน 5,878 กลุ่ม สมาชิก 798,622 คน ดําเนินธุรกิจ ได้แก่

1. รวบรวมผลผลิต เช่น ยางพารา ข้าวเปลือก ปาล์ม มูลค่า 4,502.22 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 62.9

2. จัดหาสินค้ามาจำหน่าย เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช มูลค่า 1,129.77 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 15.8
3. ให้เงินกู้ 873.05 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 12.2
4. แปรรูป มูลค่า 460.44 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 6.4
5. รับฝากเงิน 156.68 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 2.2
6. ให้บริการ เช่น บริการน้ำ บริการรถไถ มูลค่า 35.96 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.5

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2548:337-344)การแบ่งประเภทของผู้นำชุมชนที่นิยมจะแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน ครู ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้มีอายุ ผู้มีความรู้ดี ข้าราชการบำนาญ ผู้มีฐานะดีหรือพระสงฆ์ เป็นต้น นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่า ยังได้แบ่งประเภทของผู้นำชุมชนให้ละเอียดลงไปอีก โดยสามารถแบ่งประเภทของผู้นำชุมชนได้ดังต่อไปนี้

สมพันธ์ เตชะอธิก (2537, น. 23-42) กล่าวว่า ผู้นำคนหนึ่ง ๆ สามารถจัดอยู่ได้ในหลายประเภท โดยมีลักษณะของการผสมผสานอยู่ในบุคคลเดียวกัน ซึ่งสามารถจัดประเภทของผู้นำได้ดังต่อไปนี้

1. ผู้นำทางความคิด จะเป็นผู้นำที่นำเสนอความคิดในการพัฒนาประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1.1 คิดที่จะพัฒนาคนแล้วพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้หลักอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เน้นให้ชาวบ้านรู้จักตนเอง รู้จักปัญหา รู้จักลดอบายมุข อยากรู้พึ่งตนเอง จนนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา

1.2 การพึ่งตนเองทางการเกษตรด้วยการทำเกษตรผสมผสาน มีความรู้ทางธุรกิจในการซื้อขาย การจัดการ และมีการออมทรัพย์

1.3 การวิเคราะห์ชุมชน และทางเลือกในการแก้ไขปัญหาสามารถหาแนวทางในการแก้ปัญหาภายในชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ได้ อาทิ แนวคิดเศรษฐกิจ 3 ขาในการพึ่งตนเองได้ทั้งในเรื่องการผลิต ทุน และการตลาด

1.4 วิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มคนจน คือ มีการกระบวนการวิเคราะห์ระบบชนบททำให้แยกแยะกลุ่มคนในหมู่บ้านได้ คัดเลือกเกษตรกรรายย่อยที่ยากจน และส่งเสริมให้พวกเขารวมกลุ่มกันทำงานและกระตุ้นผู้นำให้เกิดขึ้นเป็นที่ยอมรับ ทำให้คนจนคลี่คลายปัญหาไปได้มากและกลายเป็นผู้นำกลุ่มขึ้นมา

1.5 การจัดการศึกษาเพื่อชุมชนโดยมีกิจกรรมที่ร่วมมือกับครูผู้ปกครอง และนักเรียนอย่างใกล้ชิด

2. ผู้นำทางด้านศีลธรรมโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำเริ่มจากการเทศน์สอนกรรมฐาน การลดละอบายมุขและประยุต์กับงานพัฒนา

3. ผู้นำทางด้านอาชีพ เทคนิค การปฏิบัติ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ ผู้นำที่เน้นหนักการทำกิจกรรมเฉพาะด้าน เช่น เกษตรผสมผสาน ปศุสัตว์ สับปะรด และผู้ที่มีกระบวนการทำงานที่ดีกับชาวบ้าน คือ มีความสัมพันธ์กับชุมชน การจัดประชุม อบรม ศึกษาดูงาน วิเคราะห์ชุมชน จัดอันดับปัญหาเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

4. ผู้นำด้านการพูด แบบกระตุ้นเร่งเร้าทั้งแนวความคิด และการปฏิบัติการพูดในสิ่งตัวเองทำมากับมือ การพูดอธิบายแบบเรียบๆ

5. ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมาย เพื่อชาวบ้านได้ โดยเสนอแผนงาน และกิจกรรมเข้าสู่หน่วยราชการได้

6. ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน การมีบารมีและความสามารถในการระดมทุนภายในชุมชนและภายนอก

การแบ่งประเภทของผู้นำดังกล่าว สมพันธ์ เตชะอธิก ได้มาจากผลการวิจัยที่เผยแพร่เป็นหนังสือมีชื่อว่า "ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำชาวบ้าน คู่มือและทิศทางการพัฒนาผู้นำชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาชนบท" โดยศึกษาเป็นกรณีศึกษา 7 กรณี ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นพระนักพัฒนา ผู้นำชาวบ้าน ครู และเกษตรตำบล อีกทั้งมีการเสนอผลการศึกษาในประเด็นอื่น ๆ ได้แก่ ความสามารถ และศักยภาพของผู้นำในการร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ปัจจัยที่ทำให้ผู้นำมีบทบาทในการเป็นผู้นำ ลักษณะเครือข่ายของผู้นำท้องถิ่น และการประเมินศักยภาพ ความสามารถของผู้นำเพื่อประเมินศักยภาพเครือข่ายผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น

สำหรับ กิติ ตยัคคานนท์ (2532 : 25-51) ได้เสนอวิธีการแบ่งประเภทของผู้นำโดยแยกตามลักษณะต่างๆ ที่แตกต่างออกไปอีก คือ

1. การแบ่งประเภทผู้นำตามลักษณะการปฏิบัติงาน ได้แก่

1.1 ผู้นำตามกฎหมาย

1.2 ผู้นำที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว

1.3 ผู้นำในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์

2. การแบ่งผู้นำตามลักษณะของพฤติกรรม ได้แก่

2.1 ผู้นำที่มุ่งแต่งงานเป็นสำคัญ

- 2.2 ผู้นำที่ตระหนักถึงผลงานและความพอใจของทุกฝ่าย
3. การแบ่งผู้นำตามลักษณะการบริหารงาน ได้แก่
 - 3.1 ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย (Authoritarian)
 - 3.2 ผู้นำแบบเสรี (Laissez-faire Leader)
 - 3.3 ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leader)
4. การแบ่งผู้นำตามทฤษฎี 3 มิติของเรดดิง ได้แก่
 - 4.1 ผู้นำแบบเอาเกนซ์
 - 4.2 ผู้นำแบบเอางาน
 - 4.3 ผู้นำแบบสัมพันธ์
 - 4.4 ผู้นำแบบประสาน

คุณลักษณะของผู้นำ

คุณลักษณะของผู้นำนั้น ถือว่า เป็นคุณสมบัติที่ผู้นำแต่ละท่านมีอยู่ โดยไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่นที่เอื้ออำนวยต่องานพัฒนาชุมชนมีหลายประการ จิตจำนง กิติเกียรติ (2532 : 110-111) กล่าวคุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำการพัฒนาชุมชน คือ

1. มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนา
2. มีความซื่อตรงต่อหน้าที่
3. มีจิตใจเป็นกุศล
4. การยอมรับวิพากษ์การแผนใหม่
5. ความเชื่อมั่นในตนเอง
6. ทักษะคติแบบประชาธิปไตย
7. มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน
8. มีความเป็นผู้นำ

คุณสมบัติในตัวของผู้นำนั้น มีความสอดคล้องกับหลักสัปปริสัสธรรม 7 ประการในทางพระพุทธศาสนา คือ (พระธรรมปิฎก, 2541 : 18-20)

1. รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่งมีฐานะหรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎกติกาที่เกี่ยวข้อง

2. รู้จุดหมาย ต้องมีความชัดเจนในจุดหมาย แล้วต้องมีความแน่วแน่มั่นที่จะไปถึงจุดหมายด้วย

3. รู้ตน คือต้องรู้ว่าตนเองคือใคร มีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญาความสามารถอย่างไรมีกำลังแค่ไหน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเองและเตือนตนเองเสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง

4. รู้ประมาณ คือรู้จักความพอดี ต้องรู้จักขอบเขต ชิดชั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่าง ๆ

5. รู้กาล คือรู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลา รู้จักวางแผน

6. รู้ชุมชน คือ รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้าง คือ รู้สังคมโลก รู้สังคมของประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์ใด มีปัญหาอย่างไร รู้ความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อยๆ ถ้าจะช่วยเหลือเขา เราก็จะต้องรู้ความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อย ๆ ถ้าจะช่วยเหลือเขา เราก็จะต้องรู้ความต้องการเพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด

7. รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงาน ร่วมการไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผล

หลักการสัปปริสธรรม ในพุทธศาสนานั้น กล่าวเป็นธรรมของสัตบุรุษ คือ คุณธรรมของผู้นำ ที่จะต้องรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้ชุมชน รู้บุคคล และเลือกใช้คุณธรรมนั้นอย่างเหมาะสม เพราะถ้าผู้นำรู้จักสภาพการณ์ที่เหมาะสมย่อมสามารถที่นำพาสังคมไปสู่ความเป็นสังคมแห่งความดีงาม

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปถึงคุณสมบัติของผู้นำดังกล่าวว่า ผู้นำที่ดีต้องเป็นบุคคลที่มีศีลสมาธิ และปัญญา และอาจขยายความโดยหลักสัปปริสธรรม 7 ของพุทธศาสนาที่อธิบายคุณสมบัติของผู้นำ ได้แก่ รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล ที่จะพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์

สภาพการจัดการศึกษาของไทย

จินตนา สัจจามันท์ (2549 : 17-22)การจัดการศึกษาของไทยส่วนใหญ่รัฐเป็นผู้จัดประมาณร้อยละ 85 คือ มีนักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนที่รัฐเป็นผู้จัดการศึกษาให้ประมาณ 12.49 ล้านคน และอยู่ในสถาบันเอกชนเพียง 2.15 ล้านคน (วิทยากร เชียงกูล. 2544 : 26) ซึ่ง

ผิดกับบางประเทศที่มีเอกชนเข้ามามีบทบาทสูงในการจัดการศึกษา ทำให้เกิดการแข่งขัน สามารถตอบสนองความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้มากกว่าสถาบันการศึกษาที่จัดโดยรัฐ สถาบันการศึกษาเอกชนของไทยส่วนใหญ่เป็นสถาบันระดับก่อนประถม มัธยมศึกษาตอนต้น และอุดมศึกษา ที่ตั้งขึ้นเพื่อทดแทนที่สถาบันการศึกษาของรัฐให้บริการได้ไม่เพียงพอเท่านั้น สถาบันการศึกษาเอกชนมีแนวการจัดการศึกษาที่ไม่ต่างไปจากรัฐ ส่วนใหญ่มีคุณภาพต่ำกว่าสถาบันการศึกษาของรัฐ จึงไม่เกิดการแข่งขันในการสร้างความหลากหลายเพื่อไปเพิ่มคุณภาพของการศึกษา

เพื่อให้เข้าใจสภาพการจัดการศึกษาของไทยดีขึ้นจึงน่าจะได้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับอัตราการเรียนต่อของประชากรในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา และข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาโดยเฉลี่ยของประชากรวัยแรงงานของไทย

1. อัตราการเรียนต่อของประชากรไทย

ข้อมูลต่อไปนี้เป็นตารางแสดงอัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรไทย จำแนกตามระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2539-2542

ตารางที่ 2.1 อัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรจำแนกตามระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2539-2543

ระดับการศึกษา	กลุ่มอายุ	2539	2540	2541	2542	2543
		ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
ระดับก่อนประถมศึกษา	3-5	78.76	90.78	94.5	96.77	95.75
ระดับประถมศึกษา	6-11	89.67	90.66	102.3	102.43	103.18
ระดับมัธยมศึกษา	12-17	56.87	59.69	66.8	68.72	69.68
มัธยมศึกษาตอนต้น	12-14	71.49	72.54	83.4	83.47	82.80
มัธยมศึกษาตอนปลาย	15-17	42.50	47.10	51.9	55.28	57.34
ประเภทสามัญศึกษา	15-17	23.40	25.64	29.8	33.22	36.62
ประเภทอาชีวศึกษา	15-17	19.10	21.46	22.1	22.05	20.73
ระดับอุดมศึกษา	18-21	16.71	19.34	21.5	22.65	24.88

ที่มา : ศูนย์สถิติแห่งชาติเพื่อการปฏิรูปการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

(2544 : 13) สถิติการศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2539 -2543

จากข้อมูลในตารางข้างต้นจะพบว่าอัตราการเรียนต่อของประชากรไทยในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษายังอยู่ในระดับที่ต่ำ น่าจะมีการส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อในระดับดังกล่าวมากกว่านี้ เช่น ในปี พ.ศ. 2549 รัฐบาลคาดว่าจะมีอัตราการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 50 ของประชากร 18 – 21 ปี (เกษม วัฒนชัย, 2542 : 14)

2. การศึกษาโดยเฉลี่ยของประชากรวัยแรงงานของไทย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 – 2544) และฉบับที่ 9 (2545 – 2549) ได้ให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาคน และถือว่าคนเป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี 2545 : ข) ถ้าคนได้รับการพัฒนาโดยให้ได้รับการศึกษาแล้ว คนจะสามารถช่วยพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ข้อมูลต่อไปนี้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ 1) ข้อมูลทางการศึกษาของประชากรวัยแรงงานของไทย และ 2) ข้อมูลทางการศึกษาของแรงงานไทยวัย 15 – 59 ปี แยกตามสาขาเศรษฐกิจ

1. ข้อมูลทางการศึกษาของประชากรวัยแรงงานของประเทศไทย

การศึกษาของประชากรวัยแรงงานของไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ดังตัวอย่างข้อมูลทางการศึกษาของประชากรวัยแรงงานของไทยปี พ.ศ. 2539 – 2542 ดังนี้

1.1 กลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไป มีการศึกษาเพิ่มขึ้นจาก 6.6 ปี ในปี พ.ศ. 2539 ขึ้นเป็น 7.1 ปีในปี พ.ศ. 2542

1.2 กลุ่มอายุ 15 – 21 ปี มีการศึกษาเพิ่มขึ้นจาก 8.8 ปี ในปี พ.ศ. 2539 เป็น 9.4 ปี ในปี พ.ศ. หรือมีการศึกษาโดยเฉลี่ยสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเล็กน้อย

1.3 กลุ่มอายุ 15 -59 ปี เป็นวัยแรงงาน มีการศึกษาเพิ่มขึ้นจาก 7.2 ปี ในปี พ.ศ. 2539 เป็น 7.7 ปี ในปี พ.ศ. 2542 หรือพอสรุปได้ว่า ประชากรวัยแรงงานของไทยโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1.4 กลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นประชากรพ้นวัยแรงงานมีการศึกษาเพิ่มขึ้นจาก 3.2 ปี ในปี พ.ศ. 2539 เป็น 3.5 ปี ในปี พ.ศ. 2542 หรืออาจสรุปได้ว่าประชากรวัย 60 ปีขึ้นไปมีการศึกษาโดยเฉลี่ยไม่จบชั้นประถมศึกษา ดังแสดงอยู่ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2 จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยปี พ.ศ. 2539 -2542

กลุ่มอายุ	2539	2542
อายุ 15 ปี ขึ้นไป	6.6	7.1
อายุ 15 – 21 ปี	8.8	9.4
อายุ 15 – 59 ปี	7.2	7.7
อายุ 60 ปี ขึ้นไป	3.2	3.5

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี. (2543 : 39)
การศึกษาของคนไทย ปี 2542. กรุงเทพฯ ฯ : พันนี้พับลิชชิ่ง.

2. ข้อมูลทางการศึกษาของแรงงานไทยวัย 15 – 59 ปี แยกตามสาขาเศรษฐกิจ

จากการศึกษาข้อมูลทางด้านการศึกษาของแรงงานไทยวัย 15 – 59 ปี ในช่วง พ.ศ. 2540 – 2542 แยกตามสาขาเศรษฐกิจ พบว่าการศึกษาโดยเฉลี่ยของแรงงานไทยวัย 15 - 59 ปี ในสาขาการบริการมีการศึกษาโดยเฉลี่ยสูงสุด คือ เท่ากับ 10.6 ปี รองลงมาได้แก่ สาขาสาธารณูปโภคและการสาธารณสุข 10.4 ปี และสาขาที่มีการศึกษาโดยเฉลี่ยต่ำสุด คือ สาขาเกษตรกรรม มีการศึกษาโดยเฉลี่ย 5.0 ปี ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 2.3 จำนวนปีการศึกษาโดยเฉลี่ยของแรงงาน (วัย 15 – 59 ปี) แยกตามสาขา
เศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 – 2542

แรงงานตามสาขาเศรษฐกิจ	จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา
1. สาขาการบริการ	10.6
2. สาขาการสาธารณูปโภคและการสาธารณสุข	10.4
3. สาขาพาณิชยกรรม	7.8
4. สาขาอุตสาหกรรม หัตถกรรม	7.5
5. สาขาขนส่ง คลังสินค้า และการคมนาคม	7.4
6. สาขาการขุดแร่โลหะ และอโลหะ	6.3
7. สาขาการก่อสร้าง ซ่อม และรีดถอน	6.1
8. สาขาเกษตรกรรม การป่าไม้ การล่าสัตว์ และการประมง	5.0

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543 : 5) . การศึกษาของคนไทยปี
พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : พันนี้พับลิชชิง.

โดยภาพรวมแล้วประชากรไทยยังมีการศึกษาน้อยรัฐจึงได้มีนโยบายเร่งขยายการศึกษาเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้คนไทยได้มีความรู้พื้นฐานเพื่อที่จะได้มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูงต่อไปได้ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ ซึ่งส่งผลให้คนไทยมีจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นเพื่อให้คนไทยมีความรู้ความสามารถพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างมีคุณภาพต่อไป

ในขณะที่สังคมโลกก้าวเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และเศรษฐกิจของแต่ละประเทศได้ปรับเปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจบนฐานความรู้ (Knowledge-based economy) ประเทศไทยเองจำเป็นต้องปรับตัวเข้าสู่สังคมแบบใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่เพื่อสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก การที่ประเทศจะสามารถปรับตัวเข้ากับเศรษฐกิจยุคใหม่ได้จำเป็นที่เด็กและเยาวชนไทยต้องมีความรู้ความสามารถ ดังนั้นระบบการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญ ระบบการศึกษาของไทยยังล้าหลังไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม

ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2545 : 6) ซึ่งสาเหตุสำคัญๆ ของการปฏิรูปการศึกษาพอสรุปได้
ดังนี้

1. คุณภาพของการศึกษาไทยอยู่ในระดับต่ำ หลักสูตรล้าสมัยไม่สอดคล้องกับการ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและสังคมโลก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี
2. การเข้ารับการศึกษามิเป็นธรรมชาติ ทุกคนยังไม่มีโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกันทั้ง
การเข้ารับการศึกษาคณะคุณภาพของการศึกษา
3. การศึกษาแยกผู้เรียนออกจากชุมชน หลักสูตรการเรียนการสอนมาจากส่วนกลางไม่
สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนไม่มีความภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นภูมิปัญญา
ท้องถิ่นสูญหาย ไม่มีใครสนใจศึกษาเพื่อที่จะสืบทอดต่อไป
4. การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพ ทุกอย่างมาจากส่วนกลาง ไม่มีการกระจาย
อำนาจสู่ภูมิภาค นอกจากนั้นงบประมาณทางการศึกษาที่ถึงตัวผู้เรียนโดยตรงน้อยมาก ส่วนใหญ่
เป็นค่าใช้จ่ายในเรื่องการก่อสร้างและการบริหารจัดการ (รุ่ง แก้วแดง. 2541 : 1 - 20)

โดยทั่วไปประเด็นสำคัญ ๆ ทางการศึกษาที่จะต้องมีการปฏิรูป มีดังนี้

1. หลักสูตรและการเรียนรู้
2. คุณภาพการศึกษา
3. การผลิตและพัฒนาบุคลากร
4. การผลิตสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา
5. การจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา
6. โครงสร้างและการบริหารการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญจง ขาวสิทธิวงศ์ และคณะ (2546 : 41) ได้ศึกษาเรื่องโครงการติดตามประเมินผล
โครงการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนภายใต้แผนงานด้านชุมชน สรุปว่า การประเมินผลการดำเนิน
โครงการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนประกอบด้วยประเด็นหลัก 5 ประเด็น คือ 1. ด้านการมีส่วนร่วม
ของประชาชน/ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีพัฒนาต่าง ๆ 2. ด้านความก้าวหน้า
ผลสัมฤทธิ์และความเชื่อมโยงกับแผน/โครงการอื่น ๆ 3. ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ รายได้ การ
พึ่งตนเอง เศรษฐกิจพอเพียง การจ้างงาน การกลับคืนถิ่น ความสุข ความเป็นอยู่ของประชาชน

และความยั่งยืนของโครงการ 4. ความพึงพอใจต่อโครงการ และ 5. ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

จากการประเมินผลการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน สรุปได้ว่า ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในโครงการหลายด้าน ได้แก่ การจัดประชาคมหมู่บ้าน เวทีชาวบ้าน ร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชน การวางแผน พิจารณา โครงการตลอดจนการเข้าร่วมโครงการและตรวจสอบการดำเนินงานโครงการ ซึ่งกิจกรรมที่ ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดคือการประชุมรับฟังคำชี้แจงโครงการ เข้าร่วม ประชุมเวทีชาวบ้านร่วมประชุมรับฟังผลการดำเนินโครงการ ส่วนกิจกรรมที่ประชาชนและชุมชนมี ส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การช่วยด้านการเงินและช่วยด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ สถานที่

ปัจจัยสำคัญที่ประชาชนและชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในโครงการได้แก่ ผลตอบแทนหรือ ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ ต่อสมาชิกและชุมชน การประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ ความ เข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นและผู้นำชุมชน โครงการที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก/ ชุมชนได้ และเป็นช่วงเวลาที่ไม่ตรงกับการทำการเกษตร รวมทั้งการสนับสนุนจากภาครัฐการ ปกครองส่วนท้องถิ่น

อบต. / เทศบาล โดยส่วนใหญ่แล้วมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา ช่วยวางแผน/เขียน โครงการ ประสานงานกับหน่วยงานระดับต่าง ๆ และนำเสนอโครงการเพื่อของบประมาณภาคี พัฒนาต่าง ๆ เช่น ประชารัฐจังหวัด คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ/จังหวัด มีส่วนร่วมในการ จัดการประชุม จัดเวทีประชาคม พิจารณาคัดเลือกโครงการและอนุมัติโครงการ ให้คำปรึกษา สนับสนุนและติดตามโครงการ

ทั้งนี้จากการประเมินผลในภาพรวมของประเทศ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของ ประชาชนและชุมชนต่อโครงการอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งโครงการที่ได้รับความสนใจและ ประชาชน/ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมมากที่สุดคือ โครงการธุรกิจและวิสาหกิจชุมชน รองลงไปคือ กลุ่ม โครงการหัตถกรรมพื้นบ้าน และกลุ่มโครงการเกษตรและแปรรูปผลผลิตการเกษตร

สำหรับผลการประเมินของกรุงเทพมหานครพบว่า ประชาชน/ชุมชนมีส่วนร่วมในการ ริเริ่มจัดทำ และดำเนินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง

ส่วนผลการประเมินด้านการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนที่กล่าว มาจะเห็นว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน/ชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตามประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน/ชุมชน ซึ่งส่วน ใหญ่เป็นในลักษณะ ผู้รับ ได้แก่ ร่วมประชุมรับฟังคำชี้แจงโครงการ ร่วมประชุมเวทีชาวบ้าน

ร่วมประชุมรับฟังผลการดำเนินโครงการ การมีส่วนร่วมในลักษณะการเป็น หุ้นส่วน หรือการคิดเอง ทำเองยังมีน้อย ได้แก่ การร่วมสมทบเงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ร่วมในการบริหารโครงการ ร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของโครงการ

สนิท ผัดเวียง (2546 : ง) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของ อบต. เขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ว่า การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของ อบต. ตลอดจนเพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของประธานกรรมการบริหาร กรรมการบริหาร สมาชิกสภา อบต. ปลัด อบต. และตัวแทนประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง

กลุ่มประชากรเป้าหมาย 5 กลุ่ม ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประธานกรรมการบริหาร กรรมการบริหาร สมาชิกสภา อบต. ปลัด อบต. และตัวแทนประชาชนในเขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 300 คน ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิจัดเก็บโดยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

ผลการศึกษารูปได้ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมให้ประชาชนใช้แนวทางเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของ อบต. ผู้นำชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจ เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองไม่มากนัก ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน และถ่ายทอดความรู้ให้ประชาชนนำไปปฏิบัติ

อบต. ส่วนใหญ่ยังมีแผนงาน/โครงการ ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองน้อยมาก ขาดการสนับสนุนงบประมาณในด้านนี้ นอกจากนี้ยังพบว่าขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองให้แก่ประชาชน ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ราชการส่วนกลางและภูมิภาค มีกิจกรรมส่งเสริม/สนับสนุน แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองน้อย นอกจากนี้กลไกการบริหารในปัจจุบันยังไม่เอื้ออำนวยให้ อบต. เกิดการทำงานที่คล่องตัว มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองเท่าที่ควร

2. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำชุมชนที่มีผลต่อความรู้ ความเข้าใจเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำชุมชนนั้นไม่สามารถสรุปได้ว่ามีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจ เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของผู้นำชุมชน เนื่องจากในการศึกษาพบว่า

ปัจจัยด้าน เพศ อาชีพและรายได้ มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง แต่ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำชุมชนด้านอายุ การศึกษา และตำแหน่ง ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ ความเข้าใจเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง

นพรัตน์ ตั้งกิตติถาวร (2549 : 66 - 67) วิจัยเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคของท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองกรณีศึกษา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองกรณีศึกษา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่บุคลากรในท้องถิ่นที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในเขตพื้นที่อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 387 คน โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและอุปสรรคของท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคของท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก มีปัญหาและอุปสรรคในระดับปานกลาง โดยด้านการรวมทุนของกลุ่มสมาชิกมีค่าเฉลี่ยสูงเป็นอันดับแรก
2. ปัญหาและอุปสรรคของท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ของแต่ละกลุ่มในแต่ละด้าน มีปัญหาและอุปสรรคอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มอาชีพ และกลุ่มผู้นำชุมชน มีปัญหาและอุปสรรคในด้านการรวมทุนของกลุ่มสมาชิก มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นอันดับแรก
3. สาเหตุของปัญหาและอุปสรรคของท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจชุมชน ด้านการรวมกลุ่มสมาชิกซึ่งมีสาเหตุมาจากการรวมกลุ่มสมาชิกยังไม่มั่นคง ขาดความสามัคคีร่วมมือ และด้านการระดมทุนของกลุ่มสมาชิกซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดงบประมาณสนับสนุนกลุ่มอาชีพ

ทจรศักดิ์ วงศ์วิราช (2552:ก) วิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพเกษตรผักปลอดสารพิษบ้านจำ หมู่ที่ 6 ตำบลปลงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่าสมาชิกภายในกลุ่มยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม รวมถึงยังไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการรวมกลุ่มอาชีพ ผู้นำกลุ่มเป็นผู้นำเพียงนามธรรมที่ไม่มีอำนาจ

หรือเครื่องมือที่ใช้ในการบังคับหรือสั่งการ โครงสร้างการรวมกลุ่มยังเป็นเป็นในลักษณะที่ไม่เป็น
 รูปธรรมที่ชัดเจนคือ ไม่มีผังโครงสร้างกลุ่ม ไม่มีกฎระเบียบข้อบังคับ ไม่มีกิจกรรมในการ
 ดำเนินงานกลุ่มเช่นการประชุมสมาชิกอย่างต่อเนื่อง และกลุ่มยังไม่ได้รับการยอมรับในองค์กร
 ปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุน ผลักดันให้เกิดความเข้มแข็งและงบประมาณใน การพัฒนา
 มีปัญหาทางด้านโครงสร้างองค์กรที่ไม่เป็นรูปธรรม ไม่มีหลักวิชาการในการรวมกลุ่มอันนำมาสู่
 ปัญหาทางด้านต่างๆ ตามมา คือปัญหาการวางแผนการปลูก การตลาด บรรจุภัณฑ์ พบความ
 เชื่อมโยงปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการภายในกลุ่ม ซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงสำคัญ 5
 องค์ประกอบคือ ความรู้ความสามารถของผู้นำกลุ่ม การได้รับความเอาใจใส่และความสำคัญจาก
 ผู้นำในชุมชน การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐและโครงสร้างองค์กร กฎระเบียบ
 ข้อบังคับของกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐและองค์กร
 ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยเชื่อมโยง และยังพบว่า การพัฒนากลุ่มอาชีพเกษตรปลูกผักปลอด
 สารพิษบ้านจำ หมู่ที่ 6 สามารถพัฒนาสู่การจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนภายใต้ชื่อ “วิสาหกิจ
 ชุมชนกลุ่มเกษตรผักปลอดสารพิษบ้านจำ” โดยใช้หลักการบริหารจัดการภายใต้ทฤษฎี POLC
 เพื่อความสามารถและความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมในการบริหาร
 จัดการกลุ่มอย่างมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มทั้งการส่งตัวแทนเป็นคณะกรรมการบริหารการแสดงความ
 คิดเห็นเพื่อการพัฒนา การตรวจสอบติดตามการบริหารของคณะกรรมการ